

מדוע לא כתוב בפרשת יתרו שבני ישראל אמרו "נעשה ונשמע"?

א. מדוע הופרדו הפרשיות?

במאמר הקודם התבאר בהרחבה דברי רש"י, שהחלק הראשון של פרק כ"ד (א-יא), בסוף פרשת משפטים, מקומו מבחינת סדרי הזמנים הוא בפרשת יתרו, בפרק י"ט, עוד לפני מתן תורה.

יש לשאול: מדוע הופרדו הפרשיות זו מזו? מדוע מאורעות שאירעו ביום הרביעי בסיון וביום החמישי בו נכתבו רק בסוף פרשת משפטים (פרק כ"ד), ולא במקום המתאים יותר לכאורה - בפרשת יתרו, לפני מעמד הר סיני (בפרק י"ט)? אמנם רש"י כתב על כך "אין מוקדם ומאוחר בתורה" (יט, יא), ולכן אין קושי בכך שדבר שכתוב במקום מאוחר אירע קודם, אבל עדיין יש לשאול: מדוע כתבה התורה בצורה כזו? שהרי לימדנו רש"י בפרשת בהעלתך (ט, א): "בחדש הראשון - פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר! למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה. ולמה לא פתח בזו? מפני שהיא גנותן של ישראל".

רואים שרש"י לא הסתפק בתירוץ "אין מוקדם ומאוחר בתורה", כיון שכלל זה רק מסביר ש**יכול להיות** שפרשה שכתובה מאוחר, זמנה היה מוקדם, אבל אין הוא מסביר **מדוע** הפרשה נכתבה שלא במקומה. ולכן שאל: "ולמה", ותירץ שהדבר נעשה שם על מנת להסתיר את גנותם של ישראל.

אבל רש"י לא כתב שהסתרת גנותם של ישראל היא הסיבה לכל המקומות שבהם התורה כתבה בדרך של "אין מוקדם ומאוחר בתורה". גם נראה לכאורה שבפרשתנו לא שייך לתרץ כך, שהרי אדרבא, בסוף פרשת משפטים כתוב שבחם של ישראל, שאמרו "נעשה ונשמע", וזכו לכריתת ברית עם ד'!
אם כן מדוע לא נכתבו הדברים במקומם הטבעי, בפרשת יתרו (פרק י"ט)?

1. הסבר רבי אברהם בן הרמב"ם

כתב רבי אברהם בן הרמב"ם (בתשובותיו סימן קכו): "ואולם מה שמאחר הכתוב את הקרבת הקרבן עד אחרי מעמד הר סיני... זהו מפני שיש בו זכר חטאם, שהיה בו מן ההגשמה, מה שהיה בו, ונתחייבו כליה" ¹.

¹ הובאו דבריו בספר "לקוטים והערות על התורה" (לרב יוסף אברהם וולף, בני ברק תשנ"ז) שמות כד, א. כעין זה כתב גם בספר "נפש הגר" (לרב מרדכי לעווענשטיין, פיעטרקוב תרס"ח) על אונקלוס (כד, יא).

נראה שכוונתו למה שכתב רש"י בפסוקים י-יא :
 "ויראו את אלקי ישראל - **נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה**, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן (ויקרא י, ב), ולזקנים עד 'ויהי העם כמתאוונים וגו' ותבער במ אש ד' ותאכל בקצה המחנה' (במדבר יא, א) - בקצינים שבמחנה".
 "ואל אצילי - הם נדב ואביהוא והזקנים".
 "לא שלח ידו - מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד".
 "ויחזו את האלקים - היו מסתכלין בו בלב גס, מתוך אכילה ושתייה"².
 הסבר רבי אברהם בן הרמב"ם דומה לטעם שכתב רש"י בפרשת בהעלתך, שהתורה שינתה את סדר הדברים כדי להסתיר את גנותם של ישראל!

דיון בדברי רבי אברהם בן הרמב"ם

לכאורה יש להעיר שלפי דבריו היה אפשר לכתוב את פסוקים א-ח שבפרק כ"ד בפרק י"ט, כיון שבהם אין את גנותם של ישראל, אלא אדרבא, את שבחם, ורק את פסוקים ט-יא שבהם יש את גנותם של ישראל, לדחות לפרק כ"ד.
 יש לישוב שלא היה שיד להפריד בין הציווי של ד' למשה לעלות להר סיני לבין הביצוע - העליה.

אבל יש להעיר, לא על דברי רבי אברהם בן הרמב"ם, אלא על דברי אונקלוס, שרש"י כתב כאן בסוף פירושו: "כך מדרש תנחומא, ואונקלוס לא תרגם כן". אונקלוס תרגם: "והווי חדן בקורבניהון דאתקבלו ברעוא כאילו אכלן ושתן" [תרגום: והיו שמחים בקרבנם שהתקבל ברצון כאילו אוכלים ושותים]. לפי אונקלוס אין שום גנות בפסוקים אלו, אלא, אדרבא, שבח, ואם כן פירושו של רבי אברהם בן הרמב"ם מתאים רק לתנחומא, אך לא לאונקלוס.

כיצד נפרש לפי אונקלוס מדוע הופרדו הפרשיות?

עוד יש לשאול: גם לפי פירוש התנחומא, מדוע לא נכתבו הדברים בסוף פרשת יתרו אחרי פרק כ', אלא רק בסוף פרשת משפטים? והרי רש"י בפרשת כי תשא

² עוד כתב שם רבי אברהם בן הרמב"ם: "אלא שביקש עליהם רחמים אדון הנביאים". יש להעיר על דברים אלו שכן כתב גם אביו, הרמב"ם, ב'מורה נבוכים' ח"א פרק ה, וכן כתב האברבנאל בשמות סוף פרק כ"ג בשאלה התשיעית [ונראה מדבריו שמקורו בדברי חז"ל]. ועיין בהערת הרב קאפח על הרמב"ם שם (מס' 21) שכתב: "איני יודע היכן נתפלל עליהם משה. כי תפילתו האמורה בשמות לב, לג 'ועתה אם תשא חטאתם', על מעשה העגל היא אמורה". יש להוסיף שבדברים ט, כ וביקרא י, יב כתב רש"י ש'משה התפלל על בני אהרן שלא ימותו, אך בגלל מעשה אהרן בחטא העגל, ולא על מעשיהם בהר סיני'.

(לא, יח) כתב שדי' אמר למשה את פרשת משפטים בארבעים הימים שמשה היה בהר סיני!

אולי ניתן לומר על כך שהתורה רצתה להפריד בין מעמד הר סיני לבין חטא אצילי בני ישראל כמה שיותר, ולכן איחרה את הפרשה עד אחר כל המשפטים. אך הדברים אינם מרווחים דיים. ועיין בסמוך בדברי הרמב"ן.

2. הסברי ה"אזנים לתורה"

בספר "אזנים לתורה" (כד, א) כתב: "פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות, רש"י, וכן מפורש במכילתא... אבל צריך לתת טעם: למה נאמרה כאן, שלא כסדר המאורעות?

ויש לומר בזה כמה טעמים:

א. לפי שכאן [בפרשת משפטים] מסופר מעליית משה ההרה, וכשירד מצא כבר שעשו ישראל את העגל. ויתמה הקורא: איך נשא ד' להם פנים? הלא אמר בעשרת הדברות: 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני... כי אנכי ד' אלקיך א-ל קנאי' (כ, ג-ה)! וכן נאמר: 'זבח לאלהים יחרס' (לעיל כב, יט)! לפיכך הקדים לעליית משה ההרה לספר שבחם של ישראל, שהקדימו 'נעשה' ל'נשמע'.

ב. שלפי הסדר הזה נראה שהברית לא נגמרה עד אשר יעלה משה ההרה ויביא משם את שני לוחות הברית, וכשראה משה את העגל שבר את הלוחות, ולא נתמלאו תנאי הברית, וממילא נחשבו כ'פנויה' ולא נתחייבו כליה, כמבואר במדרשים."

היסוד המשותף לשני תירווציו הוא שהתורה רצתה להצמיד את חלקו הראשון של פרק כ"ד לחלקו השני. כוונתו בתירווצו השני היא שרק מתוך הצמדת החלק הראשון של פרק כ"ד, שבו מדובר על הברית, לחלקו השני של פרק כ"ד, שבו מדובר על עליית משה להר סיני לקבל את הלוחות, נראה "שהברית לא נגמרה עד אשר יעלה משה ההרה ויביא משם את שני לוחות הברית". מה שאין כן אם חלקו הראשון של פרק כ"ד היה כתוב בפרק י"ט, לא היה נראה שהברית שבפרק י"ט נמשכת עד הבאת הלוחות.

אבל תירווצו הראשון אינו מובן: מדוע לשם סיפור שבחם של ישראל הוצרכה הפרשה להיכתב בסוף פרשת משפטים, ולא נכתבה במקומה הטבעי בפרשת יתרו? הרי אילו נכתבה הפרשה בפרשת יתרו, גם כן היינו שומעים את שבחם של ישראל, שהקדימו "נעשה" ל"נשמע". ואדרבא, אילו היתה הפרשה כתובה שם, עוד יותר היה נשמע שבחם של ישראל, שאמרו "נעשה ונשמע" עוד לפני מתן תורה!

נראה שכוונתו בתירווצו הראשון היא שאמנם היינו שומעים את שבחם של ישראל גם אילו היו הדברים כתובים בפרשת יתרו, אבל התורה רצתה להצמיד את

שבחם של ישראל דווקא לעליית משה להר, כיון שבירידתו מן ההר חטאו בני ישראל בעגל.

יש לציין שדבריו גם כן מתאימים לדברי רש"י בפרשת בהעלתך ולדברי רבי אברהם בן הרמב"ם שהתורה שינתה את סדר הפרשיות כדי להסתיר את גנותם של ישראל, אלא שכאן הגנות אינה כתובה בפרשה שלא נכתבה במקומה (פרשת "ואל משה אמר" שבפרשת משפטים), אלא בפרשה אחרת (חטא העגל שבפרשת כי תשא), אבל מתוך כתיבת הפרשה שלא במקומה הגנות פחות גדולה.

דיון בדברי ה"אזנים לתורה"

יש לשאול שאפשר היה לכתוב את כל פרק כ"ד בסוף פרשת יתרו, אחרי פרק כ', ומדוע הוא נכתב אחרי כל המשפטים? והרי לפי רש"י (לא, יח) המשפטים נאמרו בארבעים הימים שהיה משה בהר סיני!

נראה ליישב על פי מה שכתב הרמב"ן בתחילת פרשת תרומה: "וסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם: **'וישכן כבוד ד' על הר סיני'** (לעיל כד, טז), וכתוב: **'הן הראנו ד' אלקינו את כבודו ואת גדלו'** (דברים ה, כא), כן כתוב במשכן: **'וכבוד ד' מלא את המשכן'** (להלן מ, לד-לה). והזכיר במשכן שני פעמים **'וכבוד ד' מלא את המשכן'** (שם), כנגד **'את כבודו ואת גדלו'**. והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה (במדבר ז, פט) היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה: **'מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה'** (דברים ד, לו), כך במשכן כתיב: **'וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו'** (במדבר ז, פט). אם כן לפי הרמב"ן ניתן לומר שהתורה רצתה להצמיד את סוף פרק כ"ד לתחילת פרשת תרומה, כדי ללמדנו שכבוד ד' ששכן על הר סיני, שכן אחר כך על המשכן.

3. הסבר הגרי"ז

הגרי"ז ב"חידושי מרן רי"ז הלוי על התורה" (כד, א) האריך מאד בענין וכתב: "ואל משה אמר - רש"י כתב וזו לשונו: 'פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות' וגו'. הנה מה שחילקתן התורה לשתי פרשיות, הפרשה דהכא והפרשה ד'בחדש השלישי' (יט, א ואילך), נראה משום **דבאמת שני דברים נפרדים היו שם: האחד מעמד הר סיני וקבלת התורה, והשני שנכנסו לברית, וכדאיתא במכילתא בפרשת יתרו** (בחדש פרשה ג): **'כיון שראה שקיבלו עליהן, נטל הדם וזרק על העם'**. אמר להם: הרי אתם קשורים, ענובים, ותפוסים, מחר בואו וקבלו עליכם את כל המצוות'. הרי דמתחילה **נכנסו לברית** ונעשו קשורים ענובים ותפוסים, וביום

שאחריו היתה **קבלת התורה**. וגם לדורות איכא אזהרה מיוחדת שלא לשכוח מעמד הר סיני, כדכתיב: 'פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך' וגו' (דברים ד, ט), ולדעת הרמב"ן בספר המצוות היא מצוה מיוחדת, כמבואר במצוות לא תעשה שהוסיף (מצוה ב'), יעויין שם, וכן הוא בפירושו על התורה בפרשת ואתחנן, יעויין שם³. וכל הנאמר בפרשת 'בחדש השלישי' כל זה הוא בכלל **מעמד הר סיני**, ונאמרה בה אזהרה זו שלא נשכח אותה. והכא, בפרשת משפטים מדבר מענין **כניסתם לברית**, ולמדן אנו ממנה לדורות לענין גרות, שהכניסה לברית תהיה על ידי מילה וטבילה והרצאת דמים, כמבואר ביבמות (דף מו) ובכריתות (דף ט), יעויין שם⁴.

עוד הוסיף הגר"ז וביאר מדוע נכתבה פרשת משפטים לפני הברית: "והנה בפרשת יתרו כתיב רק שמשוה הגיד לעם את **דברי ד'** (יט, ז), והכא כתיב: 'ויספר לעם את כל **דברי ד'** ואת כל **המשפטים**' (כד, ג), ועיין במפרשים שזה קאי על פרשת 'ואלה המשפטים' שנאמרה מתחילה שם. והיינו דמשה בעלותו להר סיני נצטווה לאמר לעם דברים ומשפטים, והדברים הם שנאמרו בפרשת יתרו: 'כה תאמר לבית יעקב' וגו' (יט, ג-ו), דמסיים בה: 'אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל' (שם, ו), והמשפטים הם פרשת משפטים כולה. [ויש לומר דזהו פירושא ד'ואלה המשפטים' (כא, א), מוסב על 'אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל' (יט, ו), על זה מסיים: 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', כי אין לזה המשך עם פרשת 'מזבח אדמה' (כ, כא-כג) שנאמרה לאחר מתן תורה]. והמשפטים הוצרכו רק לקבלת הברית, שצריך לומר מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות, כדאיתא ביבמות דף מז, יעויין שם, אבל בשביל קבלת התורה לא היה צורך, רק באמירת הדברים של 'כה תאמר' וגו' (יט, ג-ו) לבד. ולהכי בפרשת יתרו, שמדבר מענין קבלת

³ עיין במאמר 'ימה היו המטרות של מעמד הר סיני?' בחלק א.

⁴ א. עיין בכריתות ט ע"א וברמב"ם הלכות איסורי ביאה פ"ג הלכות א-ג וב'גבורת יצחק' על התורה כאן סימן קד.

ב. הגר"ז המשיך וביאר גם מדוע בפרשת יתרו (יט, ח) נאמר שבני ישראל אמרו "נעשה", ובפרשת משפטים אמרו בני ישראל בתחילה "נעשה" (כד, ג) ואחר כך "נעשה ונשמע" (כד, ז): "והנה התם בפרשת יתרו כתיב רק: 'נעשה', והכא כתיב: 'נעשה ונשמע'. והנראה דפירושא ד'נעשה' הוא עשיית **המצוות**, ונשמע פירושו קבלת הברית, כמו שתרגם אונקלוס: 'נעביד ונקבל', ולהכי בפרשת יתרו, שמדבר מענין קבלת התורה, היתה השאלה רק אם רצונם לקבל התורה, אם לא, להכי כתיב רק 'נעשה' לבד, אבל הכא, שהמדובר הוא לענין כניסתם לברית, כתיב גם 'נשמע'. דלענין זה אין די במה שיעשו אותם בשעתם, רק צריכים הם מעכשיו לקבל את דברי הברית בשבועת האלה, שיהיו קשורים בהם ובאים לברית עליהם מעכשיו. ולכן כתיב בתחילת הפרשה רק 'נעשה' לחוד, רצונם לומר שיעשו ככל אשר יצוה אותם [שבזה נכלל גם כניסתם לברית כמו שיבואר להלן], אבל אחר כך כשקרא לפניהם את ספר הברית, על זה אמרו גם 'נשמע', רצונם לומר שמקבלים עליהם, שאת הברית צריך לקבל כנזכר לעיל. וכן הוא במכילתא הנזכרת לעיל: 'אמרו מקבלים עלינו, והיינו כמו שכתבת'.

התורה, כתיב רק: 'וישם לפניהם את כל הדברים האלה' (יט, ז), דהיינו פרשת 'כה תאמר' וגו' לבד, אבל הכא שמדבר מענין כניסתם לברית כתיבי גם המשפטים, שגם הם הוצרכו לקבלת הברית. וזהו שהפסיקה התורה באמצע בפרשת 'ואלה המשפטים', בין הפרשה של 'בחדש השלישי' והפרשה של 'ואל משה אמר', אף שהיו שתיהן בזמן אחד, כמו שפירש רש"י, דהראשונה מדברת מענין מעמד הר סיני וקבלת התורה, שעל זה לא הוצרכה אמירת המשפטים, והשניה מדברת מענין כניסתם לברית, שעל זה נאמרה פרשה זו שישים לפניהם אלה המשפטים קודם כניסתם לברית".

דיון בדברי הגר"ז

דברי הגר"ז מפורטים מאד, ומבארים לא רק מדוע נפרדו הפרשיות, אלא גם מדוע נכתבה הפרשה של "ואל משה אמר" דווקא בסוף פרשת משפטים.

אבל יש לשאול על דבריו:

1. כל דבריו האחרונים, שהמשפטים נכתבו לפני הברית מפני שהם נאמרו לבני ישראל בברית, והוצרכו לברית, אינם מתאימים לדברי רש"י שכתב (כד, ג): "ואת כל המשפטים - שבע מצוות בני נח, ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה", ובדבריו אלה התכוון להדגיש שאין הכוונה למשפטים שבפרשת 'ואלה המשפטים', כמו שהתבאר בדברי הרמב"ן שהובאו בתחילת המאמר הקודם! עוד כתב רש"י בפרשת כי תשא (לא, יח) על הפסוק "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני" וגו': "לדבר אתו - החוקים והמשפטים שבי'אלה המשפטים!" מפורש אפוא ברש"י שהמשפטים שבפרשת "ואלה המשפטים" לא נאמרו לפני בני ישראל בכריתת הברית! אם כן דברי הגר"ז הללו אינם מתאימים לרש"י! אבל מכל מקום מה שכתב בתחילת דבריו מתרץ את רש"י.

2. עוד יש להקשות על דברי הגר"ז שאמנם פסוקים ג-ח מתארים את הברית, אבל הפסוקים הראשונים (א-ב) אינם עוסקים כלל בברית, אלא בציווי ד' אל משה לעלות אל הר סיני, וכן הפסוקים האחרונים (ט-יא) אינם עוסקים כלל בברית, אלא מתארים את עליית משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים הזקנים להר סיני, ואם כן מדוע הם מופיעים בפרשת משפטים?

על שאלה זו ניתן לענות על פי מה שכתב הרשב"ם (כד, יא): "ומפני כריתות הברית נראה להם, כמו שפירשתי בברית בין הבתרים: 'אשר עבר בין הגזרים האלה' (בראשית טו, ז), וכתוב שם: 'ביום ההוא כרת ד' את אברם ברית' וגו' (שם, יח), וכן לפנינו בכריתות ברית פרשת כי תשא: 'וראית את אחרי' (לג, כג), וכתוב: 'ויעבר ד' על פניו וגו' (לד, ו), וכתוב בתריה: 'הנה אנכי כרת ברית' (שם, ז)".

אם כן ראיית ד' היא מפני הברית, ומתוך כך גם הציווי על עליית משה להר, וגם העליה להר סיני שכתובה בפרשתנו, היו בגלל הברית⁵!

4. הסבר האדמו"ר מליובאוויטש

האדמו"ר מליובאוויטש, רמ"מ שניאורסאהן ב"ביאורים לפירוש רש"י על התורה" (כד, א) כתב בדומה לדברי הגרי"ז על היחס שבין שתי הפרשיות, אך הדגיש בשאלתו שרש"י כתב שפרשת משפטים נאמרה למשה בהיותו בהר סיני, ומתוך כך הסביר אחרת את כתיבתה של פרשת משפטים לפני פרשת "ואל משה אמר": "במתן תורה התחדשו שני דברים: א. הקב"ה נתן את התורה לישראל.

ב. בני ישראל נעשו עבדי ד', 'משועבדים לי' (רש"י כ, ב), באופן של כריתת ברית. זהו ההבדל בין פרשת יתרו לפרשת משפטים: בפרשת יתרו מדובר בעיקר אודות נתינת התורה ומצוותיה, עשרת הדברות, וכן מסופר בעיקר אודות המצוות שניתנו לישראל בתור הכנה למתן תורה, היינו מצוות פרישה והגבלה. וגם פרשת מזבח שבסוף פרשת יתרו היא המשך ישיר למתן תורה, ככתוב: 'אתם ראיתם וגו' לא תעשון אתי וגו' מזבח אדמה תעשה' וגו'.

מה שאין כן בפרשת משפטים מסופר אודות כריתת הברית בין הקב"ה לישראל, שעל ידה השתעבדו אליו, וזה נעשה באמצעות הענינים המסופרים בפרשה זו: אמירת 'נעשה' - קבלת בני ישראל, כתיבת ספר הברית, בנין מזבח, הקרבת קרבנות והזאת דמים.

לפי זה מובן בפשטות המשך סדר הפרשיות: בתחילה מספרת התורה על הדברים השייכים לענין הראשון הנ"ל - המצוות שניתנו לישראל בתור הכנה למתן תורה (מצוות פרישה והגבלה), מתן תורה עצמו (עשרת הדברות), פרשת מזבח (שהיא המשך למתן תורה, כנ"ל), ו'אלה המשפטים' - הלכות ומצוות התורה שלימד הקב"ה למשה בהיותו בהר.

ובפרשתנו (פרק כ"ד) מתחילה התורה לפרט את הדברים השייכים לענין השני הנ"ל.

ומה שרש"י מפרש בתחילת פרשת משפטים טעם הסמיכות דפרשת דינין לפרשת המזבח 'לומר לך' וכי - כי בלאו הכי היה הכתוב מסיים תחילה את המאורעות שהיו בסמיכות ממש למתן תורה (סיום פרשתנו), ולא היה מפסיק במשפטים וחוקים שנאמרו במשך ארבעים יום לאחר זה".

⁵ עיין עוד ב"שירת דוד" (כד, ז-ח) וב"רנת יצחק" (כד, ג) מה שדנו בדברי הגרי"ז. ועיין גם ב"תורה אור" (לרב ישראל משה פינקלשטיין, בני ברק תשס"ג), שהביא ראיה לחילוקו של הגרי"ז מדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות איסורי ביאה.

לדבריו הסיבה לכתיבת המשפטים בין שתי הפרשות היא בגלל מה שכתב רש"י בתחילת פרשת משפטים: "למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח? שתשים סנהדרין אצל המקדש (המזבח)"⁶!

⁶ א. עיין גם בנצ"ב ב"העמק דבר" (כד, א) שכתב כעין זה, אך כתב שפרשת משפטים נאמרה עוד לפני מתן תורה!

ב. עיין עוד ב"גור אריה" (כד, א) שכתב: "ומה שלא נכתב קודם מתן תורה כסדר, מפני שהיה כל זה הברית על התורה שיקבלו למחר, ומפני שהיו כל המעשים האלה על התורה, סידר אותו הכתוב במקומו הראוי לו, שעל קבלת התורה היה עושה, ואם היה אפשר לעשות המעשים ולקבל בפעם אחת היה עושה, ומפני שאי אפשר הקדים המעשים. ומכל מקום הכתוב נאמר במקומו אחר מתן תורה". דברי המהר"ל אינם מובנים דיים, והסביר אותם בעל "גור אריה השלם": "פירוש: המקום המתאים לכתוב את ברית התורה הוא לאחר קבלת התורה, משום שברית זו מחייבת את ישראל לשמור את התורה, וביטוייה של הברית - לאחר מתן תורה יעשה. והואיל וחלות הברית היא לאחר מתן תורה, הוזכרה הברית רק לאחר מתן תורה". עוד הוסיף: "אף שבעולם העשייה היה הכרח שהברית תיעשה קודם מתן תורה, אך הכתוב נכתב כפי הראוי, והראוי לחלות הברית הוא לאחר שניתנה התורה". גם לאחר הסבר זה דברי המהר"ל אינם מרווחים דיים, ונוסף על כך יש לשאול: מדוע לא נכתבו הדברים מיד אחר מתן תורה? והרי לפי המהר"ל: "אם היה אפשר לעשות המעשים ולקבל בפעם אחת היה עושה, ומפני שאי אפשר הקדים המעשים. ומכל מקום הכתוב נאמר במקומו אחר מתן תורה", ואם כן ראוי היה שמעשה כריתת הברית, שקדם למתן תורה, וחלותו היא לאחר מתן תורה, יהיה צמוד למתן תורה!

ג. עיין בספר "הכתב והקבלה" (כד, א) שכתב: "ואם נתבונן בהתאחדות פרשה זו עם פרשת 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן' שבפרשת יתרו (יט, ט) עם עשרת הדברות, יראה שבחירה התורה לסדר **בפרשת יתרו הדיבורים שהיו קודם מתן תורה בינו יתברך עם משה לבד, וכאן ראתה לסדר הדברים שעשה משה עם ישראל** קודם מתן תורה".

דבריו קשים מאד, שהרי גם בפרשת יתרו נאמרו דברים **שעשה משה עם ישראל**: "ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ד'. ויענו כל העם יחדו ויאמרו: כל אשר דבר ד' נעשה" (יט, ז-ח)! וירד משה מן ההר אל העם **ויקדש את העם ויכבסו שמלתם**. ויאמר אל העם: היו נכנים לשלשת ימים, אל תגשו אל אשה" (שם, יד-טו)!

כמו כן הפסוקים הראשונים בפרשת משפטים (כד, א-ב) עוסקים בדברי ד' אל משה, ולא ב"דברים שעשה משה עם ישראל": "ואל משה אמר: עלה אל ד' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, והשתחויתם מרחק. ונגש משה לבדו אל ד', והם לא יגשו, והעם לא יעלו עמו". עוד יש להעיר ש"הכתב והקבלה" רק ציין שיש הבדל בין הדברים הכתובים בפרשת יתרו לבין הדברים הכתובים בפרשת משפטים, אך לא מובן מדוע הכרחי היה להפריד ביניהם. עוד יש לשאול: מדוע לא נכתבו הדברים מיד אחר מתן תורה, אלא אחר כל המשפטים? והרי, כאמור, רש"י בפרשת כי תשא (לא, יח) כתב שד' אמר למשה את פרשת משפטים בארבעים הימים שמשא היה בהר סיני!

ד. כעין דברי "הכתב והקבלה" כתב גם בספר "לקוטים והערות על התורה" (כד, א) המובא לעיל בהערה 1) אבל בשינוי קל: "למה נתאחרה הפרשה? ויש לומר **דכל מה שנכתב עד כאן**, גילוי השכינה ונתינת המצוות, **זהו מה שנעשה מצד השכינה, וכאן נכתב מה שנעשה מצד העם**". כעין זה כתב גם בהקדמתו לחומש במדבר (עמוד שפז): "ומדוע נהפך הסדר? אלא התורה מסדרת ראשית את מצוותיו יתברך, ואחר כך את מעשיהם של ישראל, כגון אמירת 'נעשה ונשמע'".

גם לדבריו קשות ארבע השאלות שקשות על דברי "הכתב והקבלה":

1. גם בפרשת יתרו מופיעים דברי העם (בפסוק ח) ומעשי העם (בפסוק יד)!

ב. מדוע לא נכתבו בתורה דברי בני ישראל: "רצוננו לראות את מלכנו"?

רש"י, כאמור, כתב בפסוק ט': "את דברי העם - תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך. אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו". נשאלת השאלה: מדוע דבר זה לא כתוב בתורה?

1. הסבר ה"גור אריה"

כתב ה"גור אריה" (יט, ט): "והא דלא כתב תשובה זאת בתורה, מפני שהקב"ה אמר להם: 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגוי, ואם כן אמר להם שיבוא וידבר עמם, ולא היה תשובתם רק הסכמה: 'רצוננו לראות את מלכנו'. ולא דמיא לתשובה דלעיל (פסוק ח'), דהיה הקב"ה שואל אותם אם יקבלו התורה אם לאו, והוצרכו להשיב: 'נעשה ונשמע'⁷, אבל כאן לא היה צריך, רק שלא ימאנו ויאמרו שאל ידבר הקב"ה עמם, ואין כאן שום חידוש, ולכך לא נכתב תשובתן".

בספר "גור אריה השלם" הסביר את דבריו: "ההבדל בין התשובות הוא, שהתשובה של כאן היא דעת **מסכימה** למציאות, ואילו התשובה בפסוק ח' היא דעת ה**יוצרת** את המציאות, ולכן היא הוזכרה בתורה".

מדברי המהר"ל עולה שבני ישראל רק **הסכימו** לדברי ד', אבל לא כך למד הריב"א המובא במאמר הקודם (בפ"ד), אלא שהתחדש כאן שבני ישראל **ביקשו** לשמוע מפי ד' ולראות את ד', **בניגוד** למה שאמר ד' למשה ביום ג' בסיון שהוא ידבר רק עם משה, וכן הסבירו רוב המפרשים⁸.

2. הפסוקים הראשונים בפרק כ"ד (א-ב) עוסקים בדברי ד' אל משה ולא במה שנעשה מצד העם!

3. מדוע הכרחי היה להפריד בין הפרשיות?

4. מדוע לא נכתבו הדברים מיד אחר מתן תורה, אלא אחר כל המשפטים? ואולי יש לומר שכוונתו היא כדברי האדמו"ר מליובאוויטש הנזכרים לעיל.

על השאלה האחרונה נראה שהמפרשים יוכלו להסביר כמו הרמב"ן, שחלקו השני של פרק כ"ד נכתב שם בשביל להסמיכו לפרשת תרומה, ואף על פי שאין זה מבאר מדוע נכתב חלקו הראשון של פרק כ"ד בסוף פרשת משפטים, יאמרו המפרשים שחלקו הראשון של פרק כ"ד הוצמד לחלקו השני מפני ששניהם פותחים בציווי ד' אל משה לעלות אל הר סיני: "ואל משה אמר עלה אל ד' (א), "ויאמר ד' אל משה עלה אלי ההרה" (ב), וממשיכים בעלייתו של משה להר: "ויעל משה" (ט), "ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההרה" (יח). אם כן חלקו השני של פרק כ"ד נכתב שם בשביל להסמיכו לפרשת תרומה, וחלקו הראשון של פרק כ"ד נכתב שם כדי להצמידו לחלקו השני של הפרק!

⁷ יש להעיר שבפרשת יתרו לא נאמר "נעשה ונשמע", אלא רק: "נעשה", והעיר על כך בספר "גור אריה השלם" בהערה 119.

⁸ "עקדת יצחק" (סוף שער מ"ד בתשובה לשאלה החמישית), אברבנאל כאן (בתשובה לשאלה השביעית והשמינית), "משיח אלמים", "דבק טוב", "הואיל משה - באר היטב", "צדה לדרך", "ינחלת יעקב", "שפתי חכמים", "כלי יקר", "אור החיים" הקדוש בהסבר המכילתא, "באר בשדה", "חתם סופר", "דעת יששכר", הגרי"ז על התורה (בסטנסיל).

כדברי ריב"א והמפרשים משמע גם מדברי רש"י בפסוק י', שכך כתב שם: "ויאמר ד' אל משה - אם כן שמזיקין לדבר עמם, לך אל העם". משמע שכעת התחדש שד' ידבר עם בני ישראל!⁹

אמנם יש להעיר שדברי רש"י אלו לא נדפסו בכל הדפוסים¹⁰, ונראה שלפני המהר"ל לא היה כתוב כן ברש"י¹¹, ועיין בסעיף הבא.

2. הסבר "לבוש האורה"

"לבוש האורה" חלק על המהר"ל בהבנת דברי בני ישראל, והסביר כריב"א, שבני ישראל ביקשו לשמוע מפי ד' ולראות את ד', בניגוד למה שאמר ד' למשה ביום ג' בסיון שהוא ידבר רק עם משה, וגם הסביר אחרת מדוע לא נכתבו דברים אלו של בני ישראל בתורה: "משמע שכוונת ד' יתברך היתה לדבר עם משה מתוך עב הענן, והם לא ישיגו ולא ישמעו כלום, לא חיתוך אותיות ולא קול הברה, רק על ידי עב הענן ישיגו שידבר ד' עם משה. על זה השיבו: 'אין רצוננו לשמוע על זה האופן, כי רצוננו לראות מלכנו, ולשמוע מפיו בעצמו את הדברים'. ואין להקשות: תשובה זו היכא רמיזה? נראה לי שבתשובתם הראשונה, שאמרו: 'כל אשר דבר ד' נעשה', משמע: מה שידבר ד' בעצמו עמנו נעשה, ולא מה שתדבר אתה עמנו בשם ד'. אלא שחזר אחר כך ד' יתברך ואמר להם שידבר עם משה בעב הענן, ועל ידי עב הענן ישיגו דבר מה ויאמינו במשה, הוצרכו לפרש דבריהם יותר, לומר שלא יסכימו בכך, כי רצונם לראות את מלכם בעצמם, והוא הדבר שדקדקו במה שהשיבו ראשונה: 'כל אשר דבר ד' וגו', הוצרך משה לחזור ולומר תשובתם.

וכי תימא: מפני מה לא כתב תשובה זו בפירוש, כמו שעשה בכל שאר הדברים? יש לומר מפני כבודן של ישראל, שמכל מקום לא לכבוד יהיה לישראל שיתריסו ויסרבו בדבר מן הדברים בימי מעמדות הנבחרים הללו".

אם כן לפי ה"לבוש" היתה בדברי בני ישראל כאילו התרסה כלפי שמיא, שהם לא היו מוכנים לקבל את דברי ד' דרך משה, אלא רצו לשמוע בעצמם, ולכן לא נכתבו דבריהם בתורה, כדי להסתיר את גנותם.

הסבר זה דומה בעיקרון להסבר שכתבו רבי אברהם בן הרמב"ם וה"אזנים לתורה" על כתיבת הדברים בפרק כ"ד ולא בפרק י"ט, וכן למה שכתב רש"י

⁹ עיין ב"משיח אלמים" בפסוק ט שכתב כך.

¹⁰ בברלינר, במהדורות מוסד הרב קוק, ברש"י שעם פירוש הרש"ר הירש, ב"יוסף הלל" בשם דפוס ראשון, בחומש "גור אריה השלם" וב"רש"י השלם" ("אריאל", ירושלים תשנ"ט) לא נדפס דיבור זה, וברש"י שבחומש "העמק דבר" הוא בסוגריים [אבל ה"משיח אלמים" שהיה מגולי ספרד כן הוכיח את הסברו ברש"י בפסוק ט מרש"י זה שבתחילת פסוק י].

¹¹ בחומש "גור אריה השלם" לא נדפס דיבור זה!

בפרשת בהעלתך, שהתורה משנה את סדר הדברים כדי להסתיר את גנותם של ישראל.

בהג"ה שבדברי "לבוש האורה" במהדורת "מקראות גדולות המאורות הגדולים"¹² כתב שבמכילתא משמע כמהר"ל ולא כ"לבוש", שכן על דברי בני ישראל "רצוננו לשמוע מפי מלכנו, לא דומה שומע מפי פרגוד לשומע מפי המלך", נאמר: "אמר המקום: תן להם מה שביקשו: 'בעבור ישמע העם'". משמע שמה שביקשו בני ישראל מקביל למה שאמר ד' למשה עוד קודם: "בעבור ישמע העם", ולא כדברי ה"לבוש" שלא הסכימו לדברי ד'! אמנם נראה ליישב על פי מה שכתוב בהמשך המכילתא: "דבר אחר: אמרו: 'רצוננו לראות את מלכנו, לא דומה שומע לרואה'. אמר לו המקום: תן להם מה שביקשו: 'כי ביום השלישי ירד ד' לעיני כל העם על הר סיני'". כאן הביאה המכילתא פסוק שנאמר בעקבות דברי בני ישראל, וכיון שרש"י איחד את שני ההסברים לכן למד ה"לבוש" שבני ישראל ביקשו דבר חדש¹³.

3. הסבר ה"באר יצחק"

הסבר הפוך מהסבר ה"לבוש" כתב ה"באר יצחק": "הנה זהו דבר הלמד מענינו, שממה שכתוב שהגיד משה את דברי העם אל ד'¹⁴ נלמד שירד משה מתחילה לעם והגיד להם דבר ד', והעם השיבוהו דבר על זה. אמנם מה שסתם הכתוב גם ענין מהות התשובה וענינה, צריך לומר שגם זהו דבר הלמד מענינו שהשיבוהו כראוי להשיב על הבשורה הזאת, בשורת גילוי כבוד ד' אליהם, שהוא ענין שנפש האדם נכסף אליו בטבע, יקר מכל יקר. ואם ישתדל האדם לראות איזה דבר חדש ויפה, ויתאמץ לזה בכל כחו, וכגדולת¹⁵ הדבר הזה כן שיעור התשוקה, קל וחומר בן בנו של קל וחומר להדר על כל הדר אשר בו תלוי כל שלמות הנפש, וכפי המורא כן תגדל התשוקה. ולזה מובן מעצמו שהיתה התשובה מן העם אל משה: 'רצוננו ותשוקתנו גדול מאד, עם כל תוקף מורא המראה, לראות

¹² "מפעל תורה מפורשת" ירושלים תשנ"ב.

¹³ ועיין ב"משכיל לדוד" שהעיר שבמכילתא הן שתי דעות ורש"י הרכיב אותן לדעה אחת, ועיין ב"באר בשדה" שכתב שרש"י כתב כך על פי המדרש רבה (שמות רבה כט, ד; מא, ג ושיר השירים רבה א, ב, ג) ועיין גם ב"רש"י השלם" (הערה 29).

¹⁴ ב"באר יצחק" כתוב: "שהגיד משה לעם את דברי ד'", אבל מההמשך מוכח שצריך לגרוס כמו שכתבנו.

¹⁵ ב"באר יצחק" כתוב: "ובגדולת", אבל בספר "מלכה של תורה" בחלק "עמק המלך" העתיק בשמו: "וכגדולת", וכך נראה יותר מהמשך המשפט.

את מלכנו¹⁶. ומחכמת הכתוב מה שסתם לנו בזה, כי ראוי לקורא שישים מעצמו הדבר הזה אל לבו, ויעלה היקר הזה עלי מחשבתו, ועל ידי המחשבה תתחזק ההתפעלות. וזה מבואר מאד".

אם כן לדעת ה"באר יצחק" הדבר לא נכתב כדי שנתעמק בדבר ונגיע לכך בעצמנו, ונראה את מעלתם הגדולה של ישראל, שרצו לזכות לגילוי השכינה.

ג. הסבר חדש להפרדת הפרשיות ולאי כתיבת דברי בני ישראל

נראה לפרש שדברי בני ישראל "רצוננו לראות את מלכנו" נאמרו מתוך רצון לזכות לגילוי השכינה, בדומה למה שכתב ה"באר יצחק", והסיבה שבגללה לא נכתבו הדברים במפורש בתורה, וכן הסיבה להפרדת הפרשיות, היא אחת, כפי שיתבאר בסמוך:

התורה לא סיפרה על מעשי צדקותו של אברהם אבינו בשלבי חייו המוקדמים, לפני התגלות ד' אליו. אבל חז"ל ספרו לנו על חקירתו את העולם, על השגתו את ד', ועל מסירות נפשו למען ד', שהסכים להיות מושלך לכבשן האש על אמונתו בד'¹⁷.

מדוע כל זה לא נכתב בתורה¹⁸?

כתב על כך המהר"ל בנצח ישראל (פרק י"א): "עיקר הבחירה שבחר ד' יתברך באברהם לא היה בחירה פרטית, רק שבחר בו ובזרעו אחריו בחירה כללית, ולא היה בחירה פרטית, שהבחירה הפרטית הוא לפי המקבל, ואם נשתנה המקבל ישתנה הדבר. ולכך יתורץ השאלה שלא הזכיר הכתוב צדקת אברהם קודם שנגלה עליו השכינה ואמר לו: 'לך לך מארצך וממולדתך וגו', שאם כך היה משמע שלכך נגלה אליו הקב"ה ואמר לו: 'לך לך מארצך' בשביל זכותו שהזכיר, ואם כן היתה זאת האהבה תלויה בדבר, וכל אהבה התלויה בדבר - בטל דבר בטלה אהבה (אבות פי"ד מט"ז)... לכך לא הזכיר זכותו, לומר כי הבחירה הזאת לא תליא בזכות כלל, לכך אי אפשר שיהיה דבר זה בטל... כי ד' יתברך בחר בישראל בעצם, ולא בשביל

¹⁶ עיין במאמר "אם אין פניך הלכים אל תעלנו מזה" - וכי דרך ארץ לדבר כך אל ד'?! "פי"ג סעיף 2 ופי"ד.

¹⁷ עיין רש"י בראשית יא, כח (ומקורו בבראשית רבה לח, ג), ורמב"ם פי"א מהלכות עבודה זרה.
¹⁸ עיין ברמב"ן (בראשית יב, ב) שהקשה זאת ותירץ: "התורה לא תרצה להאריך בדעות עובדי עבודה זרה ולפרש הענין שהיה בינו ובין הכשדים באמונה, כאשר קיצרה בענין דור אנוש וסברתם בעבודה זרה שחידשו".

מעשיהם הטובים, שלא לומר דווקא כאשר הם עושים רצונו של ד' יתברך אז בחר בהם ולא כאשר אין עושים רצונו של ד' יתברך"¹⁹.

דהיינו התורה רצתה להדגיש שבחירת ד' באברהם אבינו היתה לא בגלל מעשיו הטובים של אברהם אבינו, אלא מצד הרצון האלוקי לבחור בעם ישראל, ולכן גם כאשר בני ישראל אינם בשיא המעלה, הם חביבים בעיני ד'. עולה מדברי המהר"ל שהתורה לא כתבה מעשים מסוימים, אף על פי שהם היו חשובים מאד, מפני שהיא רוצה ללמדנו שהמעלה שהשיג האיש שעשה את המעשים ההם, איננה מותנית באותם מעשים טובים.

גם בענייננו ניתן לומר שהתורה רצתה ללמדנו שמתן תורה לא היה מותנה בכך שבני ישראל אמרו "נעשה ונשמע", ולא בכך שבני ישראל אמרו "רצוננו לראות את מלכנו", אלא גם אם לא היו אומרים זאת הם היו מקבלים את התורה²⁰! ואדרבא: בפרשה הקודמת, פרשת בשלח, מסופר שבני ישראל התלוננו פעמים רבות על משה על מחסור בלחם ובמים, ודבר זה נאמר בתורה בפירוש, ולא רק נמסר בעל פה, ומדוע? להראות שגם אחרי מצב נמוך של תלונות על משה יכלו בני ישראל להתעלות ולקבל את התורה!

אמנם עדיין יש לשאול שאם כך ניתן היה לכתוב את הדברים הכתובים בפרק כ"ד מיד אחרי פרק כ', ומדוע הם נכתבו אחרי כל המשפטים? והרי לפי רש"י (לא, יח) המשפטים נאמרו בארבעים הימים שהיה משה בהר סיני! ניתן ליישב על פי הרמב"ן המובא לעיל שהתורה רצתה להצמיד את סוף פרק כ"ד שבו מתואר שכבוד ד' שכן על הר סיני לפרשות המשכן שכבוד ד' שכן עליו, וחלקו הראשון של פרק כ"ד הוצמד לחלקו השני מפני ששניהם פותחים בציווי ד' אל משה לעלות אל הר סיני וממשיכים בעלייתו של משה להר²¹.

¹⁹ עיין עוד כעין זה ב"דרך החיים" למהר"ל פ"ד מט"ז (עמוד רסב במהדורה הרגילה) וב"גבורות ד"י" פרק כ"ד (עמוד קג).

²⁰ הגמרא במסכת שבת (פח ע"א) אומרת: "ויתיצבו בתחתית ההר" - אמר רב אבדימי בר חמא בר מחסיא: מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם". והקשו שם התוספות שבני ישראל כבר אמרו "נעשה ונשמע" ומדוע היה צורך לכפות עליהם הר כגיגית? ועיין שם בתירוצם.

המהר"ל ב"תפארת ישראל" (פרק לב) תירץ: "מה שכפה עליהם ההר שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו התורה מעצמנו, ואם לא היינו רוצים לא היינו מקבלים התורה, ודבר זה לא היה מעלת התורה, כי התורה כל העולם תלוי בה, ואם לא היתה התורה היה העולם חוזר לתהו ובהו, ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בבחירת ישראל, רק שהיה הקב"ה מחייב ומכריח אותם לקבל התורה, שאי אפשר זה, שלא יחזור העולם לתהו ובהו".

²¹ עוד ניתן לומר שהתורה רצתה שנחשוב כמו המפרשים שפירשו שכל האמור בפרק כ"ד היה אחרי מתן תורה, ודווקא אחרי פרשת משפטים נראים הדברים כך, כמו שכתב הרמב"ן שמה שכתוב

לפי הסבר זה להפרדת הפרשיות ולא כתיבת דברי בני ישראל במפורש בתורה, התכוונה התורה ללמדנו לדורות שגם מי שאינו במדרגה העליונה של אמירת "נעשה ונשמע" והשתוקקות של "רצוננו לראות את מלכנו", אלא במדרגה נמוכה יותר, של "נעשה" בלבד, יכול לזכות לקבל את התורה!²²

סיכום

א. על השאלה מדוע לא נכתב בפרשת יתרו שבני ישראל אמרו "נעשה ונשמע" נאמרו חמש תשובות:

1. לדעת רבי אברהם בן הרמב"ם הדבר לא נכתב שם, כיון שבאותו מעמד חטאו נדב ואביהוא ושבעים הזקנים, והתורה רצתה להפריד בין מעמד הר סיני לבין החטא.

הערנו שפירוש זה הוא רק לפי התנחומא, ולא לפי תרגום אונקלוס.

"ויספר משה לעם... ואת כל המשפטים" משמעותו המשפטים שבפרשת משפטים. מה שאין כן אילו היו הדברים כתובים לפני פרשת משפטים, היה קשה לפרש כך. עוד ניתן לומר על פי דברי נחמה ליבוביץ' ב"עיונים חדשים בספר שמות" (בהערה בעמוד 345) שהמשכן מסמל לא רק את כבוד ד' ששכן על הר סיני, כדברי הרמב"ן המובא לעיל, אלא גם את הקשר שבין עם ישראל לקב"ה שנוצר בכריתת הברית [ויש לציין שגם דבר זה כתוב ברמב"ן (לד, ח-י)], ולכן כתובה גם כריתת הברית בצמוד כמעט לפרשת המשכן.

²² א. עיין בחידושי "בן יהוידע" לביצה (כה ע"ב ד"ה "מפני מה ניתנה תורה לישראל") שכתב שהתורה ניתנה לעם ישראל ביציאת מצרים ולא לאבות הקדושים, כדי שלא יאמרו שהאבות לגודל קדושתם קבלוה, אבל העולם אינו צריך את התורה. ונראה שיש בדבריו מעין מה שכתבנו.

ב. עיין עוד בספר "דורש לציון" (דרשות מיסדי הישוב בארץ הקדש מבית מדרשו של הגר"א, עמ' ע-עב במהדורת ירושלים תש"ס) שכתב: "מצוות ספירת העומר היא המצוה היחידה שסופרים עליה את הימים, ארבעים ותשעה ימים בשבעה שבועות, בכל יום בברכת שם ומלכות. יש להבין: למה כל התכונה המיוחדת הגדולה הזאת של מצוות ספירת העומר, שאינה בשום מצוה אחרת שבמצוות התורה? וגם למה בא העומר דווקא משעורים שהם מאכל בהמה, כמובא בחז"ל?

בתורת הקבלה מבואר כי בני ישראל במצרים היו שקועים כבר במ"ט שערי טומאה, ובאותו לילה שיצאו ממצרים היו עלולים ליפול לשער הנון של הטומאה, היינו הדרגה היותר תחתונה של הטומאה, לכן מיהר הקב"ה להוציאם ממצרים בחפזון רב. ובאותם מ"ט הימים, מיום צאתם ממצרים עד יום מתן תורה, יצאו בכל יום משער טומאה אחד ונכנסו לשער קדושה אחד, עד השער המ"ט של הקדושה, שהוא דרגת מלאכי השרת, ועד יום מתן תורה שהוא השער הנון של הקדושה... וכל זה היה כדי להתעלות בקדושה דרגה אחר דרגה, למען קבל את התורה ברום קדושתה. וכן גם בכל שנה תמיד מ"ט הימים שבין הראשון לפסח ובין חג השבועות הם הם הימים המוכשרים והמסוגלים ביותר להתעלות לדרגות הקדושה מיום ליום. זהו סוד התכונה העיקרי של ספירת העומר במ"ט ימים אלו. וגזירת הכתוב היא שהתעלות הזאת תסומל דווקא על ידי דבר חומרי מהמדרגה הכי נמוכה, כמו קומץ השעורים של העומר, שהוא מאכל בהמה, **להראות שהאדם אף על פי שהוא קשור לחומריות, ואפילו הוא עומד בדרגה הכי נמוכה כמו מאכל בהמה, יכול הוא, אם ירצה, לעלות עד דרגת הקדושה היותר עליונה, דרגת מלאכי השרת**."

ג. עיין עוד בספר "שמירת הלשון" ח"ב לפרשת שלח לך (בחלק מהדפוסים צויין שם פרק יט).

2. לדעת ה"אזנים לתורה" בפירושו הראשון הדבר לא נכתב שם, כיון שהתורה רצתה לקרב את שבחם של ישראל שאמרו "נעשה ונשמע" לחטא העגל, כדי להקטין את חטא העגל.

3. לדעת ה"אזנים לתורה" בפירושו השני הדבר לא נכתב שם, כיון שהתורה רצתה ללמדנו שסיום הברית הוא בהורדת הלוחות ונתינתם לישראל, ואם כן בזמן שחטאו ישראל בעגל הם עדיין לא קיבלו את הלוחות, ויכלו להיות נדונים כפנויה ולא כנשואה.

4. לדעת הגרי"ז הדבר לא נכתב שם, כיון שהתורה רצתה להדגיש את שני הצדדים שהיו במעמד הר סיני: המעמד עצמו, והברית.

5. לדעת הרבי מליובאוויטש הדבר לא נכתב שם, כיון שהתורה רצתה להדגיש את שני הצדדים שהיו במעמד הר סיני: נתינת התורה על ידי ד', והיותנו לעבדים לד'.

ב. על השאלה מדוע לא נכתב בפירוש בתורה שבני ישראל אמרו "רצוננו לראות את מלכנו" נאמרו שלוש תשובות:

1. לדעת המהר"ל הדבר לא נכתב כיון שלא היה בו שום חידוש מיוחד.

2. לדעת ה"לבוש" הדבר לא נכתב כדי שלא יהיה גנאי לישראל שכאילו פקפקו בדברי משה.

3. לדעת ה"באר יצחק" הדבר לא נכתב כדי שנתעמק בדבר ונגיע לכך בעצמנו, ונראה את מעלתם הגדולה של ישראל.

ג. אמרנו תשובה נוספת על שתי השאלות: גם הפרדת הפרשיות וגם הסתרת אמירת בני ישראל "רצוננו לראות את מלכנו" באה להדגיש שבני ישראל היו מקבלים את התורה גם אילו לא היו אומרים "נעשה ונשמע" ו"רצוננו לראות את מלכנו"!

הדבר בא ללמדנו שהתורה שייכת לישראל לא רק כאשר הם בדרגתם העליונה, בה אמרו "נעשה ונשמע" ו"רצוננו לראות את מלכנו", אלא כל דור, וכל אדם מישראל, בכל דרגה שהיא, יכול לזכות בתורה.